

ДЖЕФРИ ЧОСЪР

(1340 – 1400)

В библиотеката на Британския музей в Лондон един ръкопис със стихотворения от Лидгейт и Хоклив, ученици на Чосър, се нуждаел от подвързване. В процеса на работата открили, че старата подвързия била подсилена с два пергаментни листа. След внимателна проверка се оказало, че това са фрагменти от книгата за домашни разходи на Елизабет, графиня Ълстерска, жена на Лайънел, син на крал Едуард III. Между другите разходи имало списък на дрехи, раздадени на различни членове на домакинството за Великден 1357 г. Някъде на края на този списък фигурира името на Джефри Чосър. Той получил една къса пелерина, чифт тясно прилепнали панталони в червено и черно и обувки. И така, за пръв път Чосър се появява пред нас облечен в тясно прилепнали панталони в червено и черно и наметнат с къса пелерина. В същата бележка по-нататък се дават сведения за пътешествията и разходите на графинята през същата година. Тя доста е пътувала и присъствала на кралски тържества и банкети. Чосър, като неин паж, сигурно е бил в свитата и също е бил свидетел на тези бляскави събития.

Не е известно колко време Чосър е бил на служба при графинята. По сведения на кралски документи младият паж, вече на служба при краля, е бил в английската армия, която се е сражавала във Франция през 1359 г. При една жестока битка близо до Реймс Чосър е бил пленен. Като член на дворцовата свита, кралят дал откуп за него и през май 1360 г. той се завърнал в Англия. Следва една дълга поредица кралски мисии по най-различни поводи, в които Чосър е участвал очевидно като доверено лице на двора. Той е изпълнявал куриерска

служба между Кале и Англия по време на мирните преговори през 1360 г. След това през юни 1367 г. получил пожизнена пенсия от краля. Един наскоро открит документ сочи, че през 1368 г. на Чосър бил издаден паспорт и отпусната сума за пътуване. Това е била първата дипломатическа мисия, с която той е бил наговорен лично от краля.

През 1366 г. Чосър се оженил за Филипа Роег, придворна дама на кралицата. През 1369 г. той е пак във Франция, този път във войската на Джон Гонтски, който воювал в Пикардия. През 1370 г. отново е изпратен в чужбина с тайна мисия, а през 1373 г. за първи път посещава Италия като член на комисия, която водила преговори с генуезците за ползване на английски пристанища. Освен в Генуа той бил във Флоренция. И така, Чосър влиза в контакт с родината и културата на Данте и Бокачо. Не е известно дали е знаел италиански преди това си посещение, но след него е сигурно, че вече познавал този език, понеже за това говорят някои исторически документи.

През 1374 г. Джефри Чосър получил правото да живее в помещенията над портата „Олдгейт“, защото бил контролор на митата и данъците върху вълната и кожите на лондонското пристанище. През 1375 г. станал пълномощник на имотите на две фамилии в графството Кент, като по този начин си допълвал доходите.

В периода между 1376–1381 г. Чосър е бил изпращан много пъти с дипломатическа мисия във Франция. След дванадесет-годишна служба като митничарски контролор той напуснал този пост по неизвестни причини през 1386 г. и се оттеглил да живее в графството Кент. Там той бил избран за рицар на това графство и го е представлявал на заседанието на парламента през същата година. Много е вероятно поради дворцови интриги Чосър да не е бил повече преизбиран за парламента.

През 1387 г. жената на Чосър, Филипа, починала. Следващите няколко години финансите му, и без това не дотам добри, били съвсем в окаяно положение, но през 1389 г. той пак бил назначен на кралска служба. Този път Чосър е трябвало да се грижи за сградите на кралските дворци в Лондон и околностите му. Тъй като те били повече от осем на брой, Чосър често е пътувал от един дворец до друг, за да наглежда поддръжката на тези имения, като е носел със себе си доста големи суми. В документите на Лондон е регистрирано, че през септември 1390 г. в продължение на четири последователни дни Чосър е бил на три пъти нападан и ограбван, като единия път

му бил нанесен тежък побой. Разбира се, нападателите не били заловени.

Някои изразяват мнението, че Чосър никога не се е интересувал от чиновническите служби, които заемал, и поради това невинаги изпълнявал задълженията си безупречно. Това е твърде вероятно и тогава няма да е чудно, ако е бил уволнен поради несправяне с работата си.

Един тъжен факт, свързан с времето, в което Чосър е живял, е, че човек от неблагоороднически произход, какъвто е бил поетът, от малък свързан с кралския двор, не е могъл да живее от друго, освен от благоволенieto на краля или на някой от неговите приближени. И така, документите говорят, че през 1391 г. Чосър е бил назначен за помощник-лесничей на кралските гори в графството Съмърсет. През февруари 1393 г. той получил кралски подарък от 10 паунда „за добра служба“, а през 1394 г. – допълнителна пенсия от краля в размер на 22 паунда. След като Хенри IV се възкачил на престола през 1399 г., той възобновил пенсията от 20 паунда и една бъчва от около 300 литра вино годишно, като прибавил от себе си още 40 марки. Но финансовото положение на Чосър било толкова плачевно, че той бил принуден да напише едно стихотворение, озаглавено „Оплакване към моята кесия“, което изпратил на краля.

На 4 декември 1399 г. Чосър се сдобил с документ за наемане на една къща в парка на Уестминстърското абатство, където живял само една година. Регистрите сочат 5 юни 1400 година като датата, на която той е получил последната си пенсия, а на надгробната му плоча е издълбана датата 25 октомври 1400 г.

Това са външните факти за служебната кариера на първия велик поет на Англия. Проецирани върху историческата канава на четиринадесети век, те хвърлят известна светлина върху личността на поета. Но неговата душевност, неговата мисловност, неговата същност като човек са разкрити в богатството на поезията му.

Чосър произхожда от семейство на търговци на вина, но още от най-ранна възраст станал паж в свитата на графиня Ълстерска, а по-късно преминал на служба при самия крал. По онова време според рицарските обичаи, които до известна степен се спазвали поне от кралете на Франция и Англия, пленените неприятелски рицари не били убивани, а откарвани в страната победителка, докато били в състояние да се откупят.

Дворът на английския крал Едуард III гъмжал от пленени френски рицари, между които имало и един крал. Тези, макар и в пленничество, живеели в невиждан разкош и разточителство. Поради организацията на феодалното общество интелектуалният елит на страната или района нямал друг избор, освен да просъществува под сянката на феодала. Замъкът или дворецът единствени създавали както материалната, така и духовната предпоставка за артистична дейност.

И така, още в ранна младост Чосър имал възможност да живее сред представители на културата и литературата на своята страна и на Франция. Честите войни с Франция правели контактите по-лесни. По-късно дворът нямал вече тази притегателна сила за поета, както през време на младостта му, и той се отдава на любимото си занимание, литературата, което ще остане единствената му неизменна радост и утеха през целия живот.

В пролога на поемата „Легенда за добрите жени“ Чосър прави признание: „... Що се отнася до мен, въпреки че моите знания са скромни, четенето на книги е моето удоволствие и в душата си благоговеея пред тях и така ги обичам, и толкова ме увличат, че няма забавление, което да ме откъсне от тях, освен когато настъпи май и птичките започнат да пеят, и цветята започнат да цъфтят, тогава сбогом, мои книги...“

Връзките на Чосър с най-големите поети на времето вероятно не са били само в рамките на учтивостта и в изпълнение на задълженията на поети – прислужници на краля. Той бил в приятелски отношения с Джон Гауър, английски поет, който пишел на френски и латински. Чосър особено добре познавал поезията и на своите френски събратя, най-известните от които са Гийом дьо Машо, Йосташ Дешан и Фроасар. Последният живял известно време в английския кралски двор, така че Чосър имал лично познанство с него. А пък Йосташ Дешан от своя страна бил голям поклонник на поезията на Чосър и го нарича „бог на поезията на светската любов в Албион и велик преводач, Джефри Чосър“.

Английската литература, доколкото съществувала през времето на Чосър, е била подражателна и под влиянието на френската.

Френската литература през четиринадесети век е била дворцова, рицарска. Като се има предвид, че този период се характеризира с несполучливи за Франция войни с англичаните, които разстроили икономиката на страната, а това

предизвикало междуособици, та няколко пъти цяла Европа, следователно и Франция, била почти обезлюдена от чумни епидемии, не може да се очаква голям разцвет на поезията и изобщо на културата. По-точно би било да се говори за известен упадък. Дворцовите поети, за да угодят на своите господари, съчинявали поеми, които по светоглед, сюжет и форма отговаряли на техните вкусове. Както и може да се предположи, сюжетите на тези поеми били главно из живота на рицарите. В тях се възпявали рицарските добродетели, които едва ли съществували в действителността, отношенията между рицаря и неговата дама, до голяма степен изкуствени. Всичко това е следвало една много строго регламентирана естетика, която се отнасяла не само до формата, т. е. до стихосложението, но и до характера на поетическите тропи и до самата структура на поемата. Сънищата и алегории били неизбежен реквизит на средновековната поезия.

Първите литературни опити на Чосър са напълно подражателни. Както сам той заявява, писал много „балади, рундели и вирилеи“. Това са традиционни песни, които поетите изпълнявали, за да развличат сензора и неговата свита. Можем да ги наречем „грехове на ранната младост“ на поета, тъй като в този период той, поради липса на каквото и да е жизнен опит, бил пленен от бляскавия живот на аристокрацията и като добър паж и послушен слуга, бил изпълнен с желание да се хареса на господаря си. Затова неговите песни нямали нищо общо с истинския живот извън стените на дворците. Вълните на недоволството, засилени от несполучливите войни във Франция, безскрупулността и грабителската политика на феодалната върхушка, опустошенията на чумните епидемии, от една страна, и започващата да осъзнава силата си буржоазия и противоречивите интереси на отделните феодални фракции, от друга, само привидно не прониквали в замъците. Но това Чосър ще разбере по-късно, когато чиновническите му длъжности ще го поставят в непосредствен контакт с обикновените хора: търговци, занаятчии, най-различни свещенослужители и други. Тогава се събужда критическото начало у този умен и проникателен наблюдател на нравите. Той започва да се отърсва от предвзетите идеи на рицарския кодекс, въпреки че до края на живота си ще остане с мечтата за благородство в човешките отношения, осъществимо тук, на земята, и не само между „рицари и техните дами“, а между обикновените хора. Омъдрил вече, той вижда под ослепяващия блясък на златото и скъпоценните камъни истинската

същност на дворцовия живот и напълно съзнава зависимостта си и обидното си положение. Затова често, когато става дума за дворцови отношения в неговата по-късна поезия, има насмешка, адресирана към самия него и стигаща до горчивина. Така в разказа на търговеца от „Кентърбърийски разкази“ един от героите казва на своя господар:

...Дворянин аз съм вече не от вчера
и както знаеш, мога да се меря
със всеки благородник и по звание,
и по богатство, и по възпитание,
ала не съм се вмесвал нито в спор, ни
във препирня със висшите придворни,
защото знам, че моят суверен
разбира всичко по-добре от мен.
Аз вярвам на речта му, затова
повтарям често негови слова.
И най-голям глупак за мен е този
съветник, който в светлите чертози
на господаря си въобразява,
че е способен да го поучава.
Владетелят е мъдър за петима...

По-нататък разказът разкрива невероятната глупост на този господар.

Работата му над превода на „Романът на Розата“ оказва силно влияние върху първите сериозни литературни опити на Чосър, като например поемата „Смъртта на графиня Бланш“. В нея има заимствани цели пасажии от „Романът на Розата“. И въпреки това в „Смъртта на графиня Бланш“ има места, които говорят за истинска дарба на поет, а не на един добросъвестен стихоплет. Тази поема Чосър написал по повод смъртта на първата жена на Джон Гонтски, неговия покровител, през 1369 г., така както всеки дворцов поет в такива случаи би направил. Цялата поема следва установените канони. Но в началните 60 стиха противно на канона поетът говори за себе си. Той прави една изповед, като заявява, че страда от безсъние и не знае причината за това, и как една нощ, като разбрал, че пак няма да може да заспи, „протегнах ръката си и взех една книга, един роман, за да прекарам нощта в четене, тъй като смятах, че това е по-добра игра, отколкото играта на шах или табла“. Този съвсем личен елемент, присъствието на поета, се чувства в ця-

лата поема, в неговото неподправено удоволствие от свежестта на ранното майско утро и от хора на птичките, които пеят на покрива над стаята му, от чисто човешкото му съчувствие към мъката на младия човек, който е загубил любимата си жена, от нежните нотки, които се прокрадват измежду тривиалните описания на добродетелите на младата покойница и оплакванията на безутешния ѝ съпруг.

По времето на Чосър книгите са били лукс, още повече че много малко хора били грамотни. Следователно поетите са задоволявали жаждата за знания у хората, като са създавали не само оригинални поеми и песни, но са преразказвали и чужди произведения, до които в повечето случаи широката публика не е имала достъп. Да не говорим за сюжетите, които обикновено поетите са вземали наготово. Следвайки тази практика, Чосър е заимствал сюжетите си оттам, където ги е намирал. Поетът притежавал една от най-големите частни библиотеки за времето си. В „Легенда за добрите жени“ бо-гът на любовта в обръщението си към Чосър му казва: „... Да, Бог ми е свидетел, ти имаш шестдесет книги, нови и стари, пълни с велики разкази...“

Тези книги са били верните приятели на поета и тях четял и препрочитал всяка вечер, когато бързал да се върне в стаичката си над „Олдгейт“. За това свидетелстват следните пасажии от „Къщата на мълвата“: „И има нещо друго. Ти не се интересуваш от хората, дали са щастливи, нито от други твари, които Бог е създал. И не само че не получаваш вести от далечни места, но нищо не знаеш за своите собствени съседи, които живеят до твоята врата. Защото, след като се свърши работният ти ден, вместо да си почиваш или да се занимаваш с нещо друго, ти веднага отиваш вкъщи и ням като камък, сядаш да четеш книга, докато ти се премрежат очите, и така живееш като монах...“

Личният елемент се задълбочава в следващото произведение на Чосър „Парламентът на птиците“. Поемата е била написана в чест на сватбата на Ричард II с Ана Бохемска. Тя е изградена върху алегорията на кралския двор: сватбата на царския орел с царствената соколица. Алегоричната форма, неизбежният сън и цялата ситуация са взети от най-различни литературни източници и в ръцете на един посредствен разказвач биха се превърнали в скучна и суха поема. Но Чосър вдъхва живот и нерв на тези иначе банални алегорични фигури. Дори има и цветни петна. В описанието на парка, който обгражда

храма на Венера, на зелените поляни, тревата и цветята и особено в подробното изброяване на различните видове дървета проличава отношението на един ценител на природата, омото на един художник. Същото важи и за различните птици, за които Чосър проявява учудваща осведоменост. Но което е най-важно, в тази алегорична поема той се проявява като добър психолог и познавач на човешката природа и на същността на обществото, в което живее. Поведението на неговите птици съответства и на човешката природа. Целият разказ е придружен от една лека насмешка, незлоблива, но с уяснен адрес. Поетът вече е разбрал слабостите на човешката природа.

Този елемент на снизходителна насмешка ще остане до края един от най-типичните за творчеството на поета.

Друго произведение от същия период, „Къщата на мълвата“, е плод на вече много по-установени интелектуални интереси. В тъканта на едно съвсем стандартно средновековно съновидение Чосър вплита най-различни истории, които са съвсем далеч от целта, която си е поставил: да бъде отнесен поетът в един друг мир, където ще получи новини за любовта. В тази поема Чосър разказва накратко цялата „Енеида“, вмъква нещо от Овидий и от много други поети, историци и философи от древността и средновековието, така че структурата ѝ е доста децентрирана. Получава се един калейдоскоп от най-разнообразни фрагменти, свързани само с темата на любовта. Поради това някои критици са склонни да я оприличават на „Божествена комедия“ на Данте. Вярно е, че в тази поема алегоричният елемент е съвсем слабо застъпен, поне не е така, както в другите творби на поета от същия период. Тя е написана с много въображение, което надхвърля каноните на тогавашната естетика, и то главно по линията на хумора. Има много хумористични ситуации и езикът ѝ блести от остроумия. Най-интересният образ като художествено постижение в тази поема е орелът, който е носител на живия, типично Чосъров добродушен и умен хумор. В „Къщата на мълвата“ хуморът има и друга роля. Той се явява като лек срещу болезнения стремеж към славата.

Един анализ на произведенията на Чосър неизменно ще ни покаже как поетът постепенно се е отърсвал от сковаващите канони на средновековието. Това е станало под две силни влияния отвън, които са помогнали на авторския гений да разкъпва с пълна сила. Едното е френският и английският фолклор, главно френските фаблийо. Последните са коренно про-

тивоположни на дворцовата рицарска естетика главно по дух, по концепции, по светоглед. Сюжетите на тези фаблийо са свързани с живота, ежедневието на обикновените френски селяни и зараждащата се вече градска буржоазна прослойка. Идеалът в тях не е съвършенството на външната форма и спазването на неестествени за човешката природа норми на поведение. В тях буржоазният практицизъм и прагматизъм в положителния смисъл на думата се проявява в най-различна форма и при най-различни обстоятелства, които отразяват самия живот. Въпреки че и във фаблийо се използват сънищата и алегорията, поради променения ъгъл на зрение техният художествен ефект е съвсем различен от този в рицарската поезия. В тях народният гений е вложил всичкото си остроумие и едно основно, много човешко качество – чувството за хумор. Както вече се изтъкна, на Чосър не са му липсвали тези две качества, които той вече проявява, макар и плахо, в „Къщата на мълвата“. Дори тук има един малък пасаж, в който той си спомня колко му е било неприятно всяка сутрин рано жена му да го буди, за да не закъснее за работа. Гласът ѝ му се е струвал груб и дразнещ. И това малко интимно отклонение поради общочовешката си валидност веднага прави читателя съобщник с поета.

Другият източник на благотворно влияние за съзряването на Чосър идва от великаните на Италианския ренесанс: Данте, Бокачо и Петрарка.

Специалистите спорят дали при посещенията си в Италия Чосър се е срещнал лично с тези поети. И по този въпрос има две мнения. Но това не е толкова важно от гледна точка на творчеството на поета. Важното е, че тези посещения са му отворили очите за италианската култура по онова време, за атмосферата, богатата с идеите, които чрез Ренесанса дадоха похуманистична насока на развитие на човечеството. Хуманистичните идеи, така съзвучни със същността и манталитета на Чосър, го пленяват за цял живот. Въпреки че по характер и възпитание Чосър не е бил пламенен и безкомпромисен борец като Данте, „Божествена комедия“ става извор на вдъхновение и пример за подражание в най-зрелите творби на английския поет, в които не на едно място има цитати, преразказване или споменаване на това изключително произведение. Обаче върховете на интелектуалността у Данте остават неясни и непостижими за нашия поет. Затова пък Бокачо, този типичен флорентински буржоа, е напълно понятен за потомъка на

лондонски търговец на вина. Неговата съвсем земна обич и привързаност към живота заради самия живот и ежедневните радости, които той поднася, много му допадат. Чосър също като Бокачо разбира и грубата шега, и малко солената дума.

Петрарка го впечатлява с нежността и финеса на стиховете си, в които възпява любовта.

И така, влиянието на италианските поети е предимно по линия на новото светоусещане, а после и по линия на формата.

Първото произведение, в което личи напълно овладяното майсторство у поета, е „Троил и Крисеида“, дълга поема, която изцяло следва сюжета на „Филострато“, поемата на Бокачо. Бокачо е посветил поемата си на своята любима Мария Д'Аквино и се идентифицира напълно с героя Троил. Сюжетът е бил много популярен през средните векове и е част от материалите за Троя и Троянската война. Накратко, синът на Приам, Троил, се влюбва в младата вдовица Крисеида и е готов на всичко, за да я спечели. Красивата кокетка напуска обсадения град Троя и отива при баща си Калхас в гръцкия лагер. Там лекомислената млада жена, без да се двоуми, отговаря на ухажванията на младия Диомед.

У Бокачо героят е енергичен и страстен в любовта си. У Чосър той е скромен млад човек, смел в битките, но плах в любовта си, който рони сълзи и въздиша по Крисеида. Изобщо той е възплъщение на идеалите на рицарството. За разлика от него Крисеида е напълно земна. Тя е много по-реалистичен образ. Крисеида е човек от кръв и плът, с всички положителни и отрицателни качества, характерни за една млада, малко сантиментална, малко лукава и не съвсем умна жена. Чосър я е обрисувал с разбиране и обич. Но върховното постижение на психологическа характеристика той има в образа на Пандар. Докато у Бокачо това е обикновен посредник между Троил и Крисеида, у Чосър е много сложна личност. Пандар е млад хитрец, с вкус към клюките и сплетните, лишен от каквито и да е морални задръжки, остроумен и сладкодумец. Речта му е изпъстрена с анекдоти и поговорки, които той умело използва, за да постигне своите цели и за собствено удоволствие. Този бърборко, който е комичната фигура в поемата, притежава човешки чар и с него влияе не само на Крисеида, но и на читателя. Шекспир го е взел от Чосър почти без да промени нищо в характеристиката му.

В следващата поема, „Легенда за добрите жени“, Чосър като че ли е искал да възпее женската добродетел, за да я противопостави на невярната Крисеида. Неговите героини: Клеопатра, Дидона, Хипсифилия, Лукреция, Ариадна, Филомела и Филис, са така верни на своята любов, че нищо в поведението на техните любими мъже не е в състояние да повлияе на тяхното чувство. Чосър не е довършил поемата, вероятно защото сам е бил малко отегчен от толкова добродетел. За щастие прологът към тази творба не страда от дидактизъм. В него той говори за своите любими книги и след това се впуска в едно доста дълго лирично излияние на чувствата към любимото си цвете – маргаритката. Това би останало едно от многото поетични произведения, посветени на маргаритката, ако не беше свежестта на чувството, бликащо от всеки ред. Дали зад този алегоричен образ се крие някоя жена, към която Чосър изпитвал нежност, е въпрос, нямащ пряко отношение към поетическото внушение на пролога. Това, което читателят, незапознат със сантименталния живот на автора, веднага усеща, е възхищение и обич, събудени от природата, от цветето в душата на поета, деликатност и възторжено преклонение пред красотата. Житейската философия, до която поетът стига, очевидно го сродява по някакъв начин със скромното и мило цвете. По лекота, грация и очарование този пролог е едно предчувствие за „Сън в лятна нощ“ на Шекспир.

Към 1368 г. Чосър, изглежда, вече е имал готов проект за творба, която да дава широка картина на съвременното му общество, в която да имат място както представители на аристокрацията, така и на буржоазията. Кръгзорът на поета се разширил толкова, че обхваща вече живота на всички прослойки в Англия през XIV век.

Много се пише за това, че Чосър в тази си творба заема идеи от други, в случая от „Декамерон“ на Бокачо. Въпреки че тук не е място за специално сравнение на двете творби, трябва да се подчертае, че „Кентърбърийски разкази“ на Чосър е много оригинална творба, с ясен индивидуален почерк на поета в много по-голяма степен от „Декамерон“ на Бокачо. Твърде е възможно произведението на италианския поет да е дало идеята за „Кентърбърийски разкази“, но в никакъв случай те не следват сюжетната линия на „Декамерон“. В самия начален замисъл вече има основна разлика: Бокачо събира група млади благородни мъже и жени от Флоренция, които в продължение

на десет дни си разказват истории. Седемте дами и тримата кавалери са почти безплътни сенки. Те не са индивидуализирани физически, а още по-малко като мисловност и душевност. И затова историите, които си разказват, нямат нищо общо с разказвача. Освен това различните новели засягат отделни черти и прояви на човека в дадена ситуация, което много напомня за алегоричните образи на човешки качества, добродетели и слабости в средновековната литература.

Дългогодишната служба на Чосър като контролър по митата на вълните и кожите, двете му пълномощия в графството Кент, изборът му за представител в парламента през 1368 г., домът му над портата „Олдгейт“, откъдето виждал навалищата по шосето, всичко това изострило неговата наблюдателност и той се запознал с ежедневието на пъстрата народна тълпа. Така че не бездушните фигури на Бокачовите дами и господата са прототипове на Чосървите пилигрими, а непресъхващият поток на живота около него.

Чосър замисля творбата си като разказ за едно пътешествие на група поклонници от Лондон за Кентърбъри. И така, той започва разказа си от първо лице като за събитие, в което сам е участник. За по-голяма автентичност в пролога на правника дори е дадена и дата: вторник, 16 април. На този ден в странноприемницата на Хари Бейли в Съдърк (сега един район на Лондон, а тогава само предградие) се събират 29 души, между които и самият поет, готвещи се да отидат на поклонение. Групата е пъстра, а не еднообразна както у Бокачо. Тук са: един рицар заедно със своя син оръженосец, един мелничар, дърводелец, готвач, правник, моряк, игуменка, монах, още един монахскитник, един школар от Оксфорд, пастор, продавач на индулгенции, лекар, търговец, Франклин (свободен земеделски стопанин), буржоазка от град Бат, пет лондонски граждани, иконом, йомен, монахиня и трима свещенослужители, придружаващи игуменката, и Чосър. Както се вижда – социалноразнолика тълпа. Тези хора, естествено, разговарят помежду си и като става ясно, че всички отиват в една посока, се договарят да вървят заедно. (По онова време не е било съвсем безопасно по друмищата, защото навред върлували разбойници и крадци.) Самият кръчмар така харесва компанията, че решава да се присъедини към нея и предоставя услугите си да я ръководи. Всички единодушно се съгласяват. Тогава кръчмарят предлага един вид регламент: всеки да разкаже по две истории, за да могат неусетно да стигнат до местоназначението

си. Предложението се приема с удоволствие. И така, сред глъч и шум започва това забавно пътешествие.

Творбата се открива с пролог, в който Чосър представя един по един своите спътници. Пред нас дефилира с неповторимата си индивидуалност всеки от тях. Поетът съобщава по нещичко за тяхната външност, било за някакъв особеност в поведението им, в облеклото или някакъв физически белег, който се запечатва в нашата памет. Авторът също вмъква и някоя подробност от биографията им и по този начин им прави кратка характеристика. Веднага ни обгръща атмосферата на най-различни характери, на най-различни човешки съдби, интереси, наклонности, така любопитни, както едно купе спътници от трета класа в наше време. Няма ги рицарите, няма ги условностите, ние сме изправени пред истинския, неподправен живот. Още в пролога ни заразява лекотата на настроението, примесена с чувство за приятно прекарване, и хумор, така типични за Чосървия талант и с които само Шекспир може да се сравнява. Поетът не се старее да даде обективно изображение на своите спътници, напротив, той открито изразява собственото си отношение към тях. И това присъствие остава неизменно през целия път. Нещо повече, архитектуриката на творбата е такава, че присъствието на поета се чувства не само защото е вплетено в тъканта на разказа, но още поради това, че от време на време ханджията разговаря направо с него.

Структурата на „Кентърбърийски разкази“ напомня в известен смисъл драматично произведение, в което разказите на поклонниците са действията, а разговорите помежду им са интермедиите, да не говорим пък за пролога, който прилича на едно представяне на действащите лица пред завесата, преди да започне спектакълът. Уникалността на тази структура се състои още и в това, че свързваща нишка са групата поклонници. Обаче тяхното поведение не е като това на благородните младежи от „Декамерон“, които са само мълчаливи слушатели на историите и от немай-къде правят скучни и тривиални, съвсем кратки коментари. Чосървите поклонници са хора с темперамент. Те реагират живо, всеки посвоему, на всичко, което се говори и става из пътя. И тази реакция сама по себе си, предадена с ненадминат реализъм, е достойна за вниманието на читателя. Ако човек прочете само пролога и разговорите на ханджията и поклонниците, техните коментари и малки спречквания в промеждутъка между два разказа, ще има едно

126/12

напълно завършено художествено произведение, една комедия на нравите. Защото там ще намерим всичко, което животът поднася на хората, и „битието, определящо съзнанието“ на всеки един от тези герои. Всеки поклонник носи характерните белези на класата и занаята си като мисловност и поведение. И разказът на всеки не само по форма, но главно по съдържание говори за разбиранията, вкусовете и предпочитанията на разказвача. Подобно нещо не съществува у Бокачо и е уникално за времето си.

За съжаление и тази творба останала недовършена. Написани са само 24 разказа. Едно внимателно проучване ще ни насочи към разпределянето им в три ясно разграничаващи се групи. Първата група се състои от историите, разказани от благородниците и учените. В тях става дума за възвишени пориви, чест и храброст, за морални ценности и високи идеали. На места има отклонения от събитията и разказвачът дава воля на собствените си мисли и съображения по религиозни и философски въпроси. Тези истории са в пълна хармония с манталитета на разказвача и по този начин допълват характеристиката, дадена от Чосър в пролога, а цялостният образ напълно се доизвайва от поведението на героя през време на пътешествието. Така че се получава един вид информация от три източника.

Втората група се състои от разказите на представители на вече открояващата се буржоазна класа – светски хора, както и духовни лица. Тук има много по-голямо разнообразие и в сюжетите, и в начина на разказване. От една страна, историята, разказвана от игуменката, отразява характерни верски предубеждения през XIV век, от друга – дългият разказ на жената от Бат, която, без да се стеснява и без да подбира деликатни изрази, открито изразява мнението си за отношенията между мъжа и жената. Нейното становище е на противоположния полюс на рицарския идеал. От всички поклонници в тази компания жената от Бат е един от най-живописните образи и като характер, и като художествено постижение. Тя е буржоазка с голям жизнен опит и въпреки не съвсем деликатните си маниери, малко мъжкия, грубоват начин на изказване, си остава жена, която знае какво иска. За нея животът на земята има стойност и тя е убедена, че трябва да го изживее съобразно човешката си природа и да му се радва колкото може и докогато може. Нейните радости наистина са малко примитивни, но затова пък са радости на една здрава и нормална жена. Въпреки известната си интелектуална ограниченост тя притежава мъдростта на суровия

жизнен опит. Тя самата не е лишена от чувство за хумор и то се проявява в характеристиката, която прави на петимата си съпрузи, а чрез тях и на самата себе си. Нейният реализъм и жизненост стигат дотам, че тя добродушно се присмива на себе си, на собствените си слабости и неуспехи. Отношението на Чосър към нея е ясно. Той я описва с удоволствие, разбираше и приятелско снизхождение.

От Близък по манталитет до жената от Бат е свещеникът на монахинята. Историята, която той разказва, е бисер сред многото прекрасни истории в книгата. Това е разказ за петела Шантиклер и неговата любима кокошка Пертелота. Той се основава на едно френско фаблийо, известно и у нас. За лисицата, която примамила извън стопанския двор петела с ласкателства, че уж пеел чудесно, сграбчила суетния и лековерен петел и търтила да бяга към гората, предвкусвайки голямо пиршество. Но виковете на вярната Пертелота привличат вниманието на стопанката и нейните деца, те хукват да гонят лисицата и тя, за да спаси собствената си кожа, е принудена да пусне бедния Шантиклер.

Тази обикновена и банална история е блестящо разказана от Чосър. От нея той е направил разказ, в който се преплитат няколко структурни пласта. От една страна, е самата история, т.е. фактите на случката. От друга, двойката Шантиклер и Пертелота могат да се вземат като алегорични образи на кавалер и дама. Тогава ще се получи една лека и безобидна пародия, още повече че пародийният елемент се засилва от винаги усещащото се леко насмешливо присъствие на поета. Друга възможност е образите да се изтълкуват като представители на едно добродетелно буржоазно семейство. Като оставим настрана, че в този разказ лисицата е дидактичен образ на измамения измамник, Пертелота и Шантиклер са изключително художествено постижение на психологически реалистичен рисунък. Шантиклер е любещ и нежен съпруг. Той е изключително внимателен, трепери над нея, но в любовта си е артистичен. Надарен с всички добродетели на истински английски джентълмен, Шантиклер не е лишен и от слабости, които сам съзнава и си признава. Той не е винаги безстрашният рицар, а има случаи, когато проявява страхливост. Пертелота – красива, млада кокетка, има пълното съзнание за своята сила и власт над Шантиклер и поради това понякога се отнася към него със снизхождението на разбираща съпруга. Разказът се лее отначало докрай и Чосър ни държи в плен с магията на сладкодумеца.

ретата група са разказите на обикновените занаятчии, земецки работници и селяни. Това са истории груби и натуралистични, в които неизменно се разказва за измамни съпружници, оклонници, и то по жесток за тях начин. Винаги в историята някаква физическа болка, било жесток побой или нещо друго. Изобщо грубият физически свят е единственият обект, който привлича вниманието и интереса на тези прости и неукни писатели. Тяхното чувство за хумор не е меко и незлобливо като то на Чосър, а често преминава в сатира. Историите им предизвикват буря от смях от страна на всички присъстващи. В тази област могат да се поставят и разказите на низшите чиновници на средновековието. Най-характерен за отношението на Чосър към църквата и главно на нейните служители е откритият и циничен разказ на продавача на индулгенции. Той е изобличителен и впечатлява още повече поради това, че разказвачът като че ли не чувства дълбочината на падението, спекулирайки с доверието и нещастieto на хората.

* * *

В своето творческо развитие Чосър е извървял дълъг път от постепенно освобождаване от каноните на средновековието до раждането на един стил, който има здравите си корени в непосредственото наблюдение на живота, съчетано с рядкото и оригинално въображение. В цялото си творчество той се проявява като деликатен човек, който няма никакво намерение да поучава, нито да поучава, а само да описва фактите на живота. Чосър обича този живот, с доброто и злото в него, с радостта и скърбите. Чосървият хумор, който винаги хвърля ярка светлина върху произведенията му, му е помогнал да намери равновесие в живота си, в който действителността е староректив на ранните му младежки идеали, оптимизмът явява над песимизма, добродушната усмивка изтрива сълзата като животът го е научил, че трагичното върви ръка за ръка с комичното, че винаги може да се намери изход от едно положение и че в края на краищата, както казва жената, заслужава си човек да живее на този грешен свят.

ЖАНА МОЛХОВА